Adil Cəmilin 60 illiyinə mən daha çox darıxdım. Uzun illər tanıdığım və şeirlərini sevdiyim bir insan üçün təsəllim nə ola bilərdi. Bir xudmani məclisdə İlyas Tapdıq, Oqtay Rza, Kələntər Kələntərli (Allahdan rəhmət diləyirəm mərhum-lara) və Adil Cəmil olmaqla söz - məqama yetişdi, Oqtay Rza dedi ki, Allahverdi, şairin - əlini Adil Cəmilə uzatdı - 60 illiyi gəlir, bəlkə bir söz deyəsən? Mən: - sağlıq olsun, bu söz mənlikdir, - cavab verdim. Sonra düşündüm, götür - qoy elə-dim və qərara gəldim vaxt daralsa da monoqrafiya yazım. Fikrimi Adilə çatdırdım. O, sevindi və dedi: - İstərdim siz yazasız barəmdə, qələminizə hörmətim var. Belə-liklə, ay yarıma Adil Cəmilin yaradıcılığı haqqında "Sözün Adil Cəmili" ("Elm və təhsil" nəşriyyatı, 2014, 286 səh.) monoqrafiyamı nəşr etdirdim. (Kitabın adını Adil Cəmil özü seçdi). Əsər haqqında mətbuatda da məqalələr getdi, təqdir olundu. Daha sonralar şairin poeziyası barədə məqalə yazıb çap etdirdim.

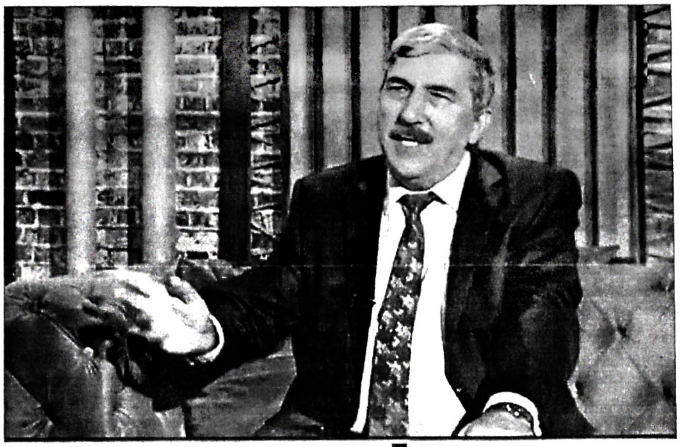

Adil Cəmil: "İnsan unudulanda..."

(Sevdiyim şairlər...)

Birinci məqalə

Vaxtın necə keçdiyini təsəvvür etmədim, sən demə, illər 70-ə tələsərmiş. Amma mütəmadi olaraq telefon açır, hal-əhval tuturdum, o isə nədənsə susurdu, şair üçün belə halı təbii sayıram.

Şair Adil Cəmilin 70 yaşı mətbuatda, Yazıçılar Birliyində qeyd edildi. Mər-kəzi kitabxanada sərgisi açıldı. "Gəlin, unutmayaq ki..." yazan şair haqqında ilk monoqrafiya qələmə alan müəllif yada düşmədi. Hətta əyalətdə yaşayan şair dostum, tələbəmdən məktub aldım bu günlərdə, adını çəkməməyimi xahiş elə-miş-dir: "Ustadım, eşitdiyimə görə Adil Cəmil sizi tamamilə unutmuş, tədbirlərinin heç birinə sizi dəvət etməmişdir. Hətta Sərvaz Hüseynoğlu Adil Cəmil haqqında bəsit məqaləsini "Ədəbiyyat qəzeti"ndə çap etdirmişdir. Qeyri - professionallıqla yazılmış bir yazıda 220 misra şeir nümunəsi vermişdir. Necə ola bilər Adil Cəmil sizi xatırlamasın... Səbəbi nədir görəsən? Unutqanlıq, cəsarətsizlik, yoxsa?!"

Düzü, məktub məni məyus elədi: Səhhətimin yerində olmayan günlərində möhtəşəm bir kitabı ərsəyə gətirən ədəbiyyatşünası, pedaqoqu yada salmamaq? Halbuki, monoqrafiyada ən çox vurğuladığım Adil Cəmilin şəxsiyyəti, insanlıq fenomenliyidir. Axı, şəxsiyyəti olmayan insan necə şair, yazıçı, alim olar bilər? Amma mən Adil Cəmili şair kimi bu gün də təqdir edirəm

Bu günlərdə "Ədəbiyyat qəzeti"ndə silsilə şeirlərini oxudum və kövrəldim ki, 70 yaşına bu tezliklə çatdı. "Gəlin, unutmayaq", "Biz gəldi gedərik", "Qalmadı" şeirlərini şair hansı hisslərin ovqatında yazmışdır: tənhalığınmı, qocalığınmı?

Tənhalıq yad deyil, bəşər əhlinə,
Bu böyük dünyada hər insan təkdir.
Bədən ölüb gedir, ruh yaşayırsa,
Ölüm ölüm deyil, yer dəyişməkdir.

Adamın əl izi üst-üstə düşmür,
Adamın səsi də eyni səs deyil.
Dünyada xeyirxah bir iz qoyanda
Məzar ölənlərə dar qəfəs deyil, -

yazan şairin fəlsəfəsi oxucunu düşünməyə vadar edir, çün insan unudulanda fiziki çəkisini itirsə də ruhu yaşayır:

Gəlin unutmayaq, unutmayaq ki,
Adamlar ölürlər unudulanda.

Alman filosofu Hegel yazırdı ki, həyatda ən böyük cəza unudulmaqdır. Mən yaşımın bu çağında belə unudulmaq istəməzdim, çün unudulanda canlı həyat da nəzərində sönür, daha doğrusu, tənhalaşırsan, deməli, qocalmısan ki... Adil Cəmil "Biz gəldi - gedərik" şeirini 70 yaşında qələmə aldı və keçmiş günlərini, illərini həzin bir duyğu ilə xatırlayır:

Cavanlıq dediyin gözəllik imiş,
Çoxdan itirmişik biz gözəlliyi.
Qocalıq başlara qar ələyəndə
Solur təravətli üz gözəlliyi.
Bu dərd çarəsizdir, getmə dərinə,
Hay verən tapılmaz dərdi - sərinə.
Bənzəyir kül olmuş ocaq yerinə -
Gözləri yandıran göz gözəlliyi.

Qocalıq məni də atıbdır oda
Adili başqa kim salardı yada?
Biz gəldi - gedərik, amma dünyada
Həmişə tər qalır söz gözəlliyi.

Hələ 70 yaş həyatda "gəldi - gedərik" hökmünü vermək deyil, baxmayaraq qocalıq ömür qapısını azansız döyür, bu səsdən ruhdan düşməyə dəyməz. Həyatın diqtəsidir, yaxşı da - zamanda ötərdir, gəldi - gedərdi, bir şərtlə insan vücudunda sevgi - məhəbbət, istək, həvəs olsun.

Bir canıq, möhtacıq quru nəfəsə,
Sevgidir gətirən bizi həvəsə!
Ömür - gün qısadır, yolları kəsə,
Kim deyər yollarım kəsə qalmadı.

Bu "yollarda" Adil Cəmil yaxşı insanlarla, bəd adamlarla da rastlaşıbdır və bəlalərini "Eynəkli ilan"a bənzətmişdir. Gözlüklü ilanları görmüşük, vahilənmişik. Belə eynəkli - gözlüklü ilanlar - insan xislətində son dərəcə qorxulu olur, zəhər tu-luğu ağu - yığına çevrilir, "kimi sancmasa yaşaya bilmir, nə üçün yaşadığını dərk etmir".

Şair Adil Cəmilin şeirləri məni çox-çox uzaqlara apardı, üzünə hər an tay-batay açılan qapıların "qapanması"na qədər. Nə üçün belə oldu: olmaya yaşmı gü-nahkardır, Dünyamı, yoxsa İnsanlarmı?! Dünyanı günahlandırmağa dəyərmi? Günahkar biz özümüzük! Unuduruq bir vaxt ünsiyyət bağladığımız insanları, "ye-nilərinin" axtarışına çıxırıq. Halbuki, bir zaman yetişəcək onları da yaddan çıxa-racağıq! Amma sonuncu vaqeəni istəməzdim.

İkinci məqalə: Zabil Pərviz "Atamın əlcəkləri"

Mən əyalətdə yaşayıb yaradan qələm sahiblərinin daimi izləyicisiyəm. Elşad Səfərli, Zabil Pərviz, Seyran Cavadov, Qafar Cəfərli, Ruhəngiz Əşrəfqızı, Etibar Əbilov yaradıcılığı həmişə diqqətimdə olmuşdur. Onlar Bakıda təhsil almışlar, ilk şeirlərini bu şəhərdə yazmışlar, ilk kitablarını da. Lakin fəaliyyətlərini bölgələrdə aparmışlar. Onların ayaqları bu torpaqdan üzülməmişdi. Belə yaradıcılardan biri də şair Zabil Pərvizdir. Onunla tanışlığımın, ünsiyyətimin tarixi otuz ildən az deyil. Salyanda pedaqoji fəaliyyətimdə olarkən Pərvizlə mütəmadi görüşür, dərdləşir və yaradıcılıq söhbətləri edirdik. Xahişimlə yeni yazdığı şeirlərini oxuyurdu. Hər-çənd, az yazır, poeziyaya məsuliyyətlə yanaşır və qiymətləndirir. Bir dəfə bu barə--də Pərvizdən soruşdum, o, azacıq fikrə getdi və: - Məndən asılı deyil, - astadan dil-ləndi. - Şeir İlahi payıdır, ilhamın möcüzəsidir, oxucunu aldatmayasan. - Pərviz fikrində haqlı idi...

Zabil Pərvizin "Atamın əlcəkləri" şeirini xatırladım. Şeir məni atalıq illərinə apardı. Atam dəmiryolçu idi, evimizdə anam onun ulduzlu dəmiryolçu papağını, kitelini qoruyub saxlamışdı. Günaşırı papağının və kitelinin - pencəyinin tozunu silir, qoxulayırdı. Anam atamla əlli il ömür sürmüşdü...

"Atamın əlcəkləri" xatirələr üzərində qələmə alınıb, illər dolanıb, şair - oğul atasının bir zaman işlətdiyi alətlərlə qarşılaşır - çətin və kövrək anlardır:

Bizim bağ evimiz,
evimiz, eyvanımız...
Bu da qapısı bağlı
təsərrüfat damımız.
Açıb keçdim içəri,
burda nələr var, nələr,
Köhnə gürz, köhnə külüng,
və köhnə xatirələr...

Bu alətlər sükuta dalıblar, onların sahibi isə daha yoxdur, alətlər sanki kim-səsizləşibdir, "zəhmətlə keçən ömrün bu imiş etibarı?" Bu alətlər içərisində "atılıbdır atamın köhnə iş əlcəkləri", hansı ki, "böyrü - başı sökülmüş, didilmiş əl-cəkləri". Xatirələr şair - oğulu çox uzaqlara aparır, iş üstündə ata yer şumlayır, o isə çayır yığırdı.

Bu zindanın üstündə
atam dəmir döyərdi,
Mən daş gətirərdim,
dəryaz itiləyərdi.

Zabil Pərviz xatirələrin işığında Atasının canlı surətini yaradır, ata bir az zəhmli, iş görəndə tələsən: odun yaran, gürz vuran, daş daşıyan bir insan! Dünya-sını erkən dəyişən Atanın əlcəkləri isə qalır, "atamdan çox yaşadı atamın əlcək-ləri", - deyən şair - oğulun ata nisgili obrazlaşır. Oğul - müəllif isə başqa sənəti seçdi.

Dayanmışam, baxıram
biraz dalğın, pərişan, -
Atamın əlcəkləri
atam kimi tərs imiş...

Xüsusən, yaradıcı adamların ən ağrılı yeri fəxri, yaxud maddi mukafatlardan kənarda qalmasıdır, başqa sözlə, unudulmasıdır. Mükafatlar, fəxri adlar (titullar) təəssüf ki, özünü populyar edən - kütləviləşdirən, vəzifəsini bir kənara qoyanların bəxtinə düşür. Halbuki, əyalətdə yaşayıb - yaradan ədəbiyyat və incəsənət adam-ları unudulur. Bu hissləri yaşayan istedadlı şair Zabil Pərviz "Mükafat" adlı unikal şeirini qələmə almışdır.

Bizə heçnə vermədilər,
Biz də bu gündən qoparaq,
Vaxtımız çalıb bir qədər
Düşünək kimdən qoparaq.
Yel kəsənin yolu kəsə,
Ögey kimi baxdı bizə.
Düyün düşüb baxtımıza -
Vaxtı düyündən qoparaq. -

Gileylənən şair "əyrilərə düz deyənlər" təəssüf ki, mükafatlarını alırlar. Tale elə gətirib "qanadlı doğulmuşlar: yarı insan, yarı işıq" insan özü vücuduna çəkilib durur. Halbuki:

Ömür uzun, ömür qısa,
Yaxud-bizə yaxın, uzaq
Ölümsüz nəğmələr yazaq
Ölümü ölümdən qoparaq, -

Gileylənən şair sözünü "açıqlamaya" bilmir: o mükafat alanların, fəxri ad daşıyanların "sərvəti"nin ünvanı haradadır?

Çoxlarının fəxri adı
Arxivlərdə sükutdadır...
Əsl ölməz mükafatı
Ey könül, səndən qopararaq!

Mən arabir məzarstana baş çəkirəm, tanıdığım insanları ziyarət edirəm və özümə sual verirəm: - Aldığın mükafatlar, fəxri adlar haradadır? Yalnız məzarda-şına həkk olunubdur! Bu mükafatlar bir zaman adınla qoşa çəkilirdi...

Zabil Pərviz eyni zamanda lirik - hissi şairdir, uzaqda qalmış, bu gün xatirə-yə dönmüş təəssüratını yaşayır, yaş ötsə də unudulmur. "Xatirə" şeiri məni çox uzaqlara apardı. Sönən ocağın külü qalır, bu küldə qızınmaq mümkünmü?

Mən elə bilirdim, sönüb bu ocaq
Külünün altında közü qalıbmış.
O şirin kədərin, qəmin dalınca
Bu dəli könlümün közü qalıbdır.
Mən elə bilirdim, unutdum səni,
Bir də oyatmaram olub keçəni.
Dağılıb könlümün, çiskini, çəni,
Bu dağı keçmişəm, düzü qalıbdır.

Bu sevgi illər ötsə də unudulmur, "ömürlük göynəyən izi qalır".

Zabil Pərvizin "Bakı-Təbriz təyyarəsi", "Yollar", "Qismət", "Göyçə gölünə" və s. şeirləri də poetik ilhamın oyatdığı piçıltılarıdır. Mənim aləmimdə şeir yazmaq cəsarətdir, şair realizmdən canını qurtarmaqdır, ritorik məfhumlardan uzaqlaşmaq-dır, yeknəsəklikdən xilas olmaqdır. Poeziyanı sevən hər bir oxucu buna sevinir. Zabil Pərviz şeiri hisslərin poeziya vasitəsilə həyata keçirir, predmetlərə və hadisələrdə öz obrazlarını görür, axı, şeir kədərin, qüssənin yaratdığı hisslərə biganə deyil, canlı təsvirilə müşahidəsini poetikləşdirir.

2025